

LAPSIDEMONIN KATOAMINEN JA KAUHUELOKUVAN FAMILISTINEN KÄÄNNE

Roman Polanskin elokuvassa *Rosemaryn painajainen* (*Rosemarys Baby*, USA 1968) Mia Farrow'n esittämän nuoren aviovaimon harras toive täyttyy kun raskaustestin tulos näyttää viimein positiivista. Iloa ja sisältöä elämään tuo myös uusi, valoisa ja avara, joskin sisustusta kaipaava kerrostaloasunto arvokiinteistössä. Tunnelma muuttuu kuitenkin painostavaksi kun seinän takana asuva vanha pariskunta alkaa puuttua turhan innokkaasti nuorenparin elämään. Yli neljäkymmentä vuotta sitten ensi-iltansa saanut elokuva on raskaudesta haaveilevine naispäähenkilöineen kuin suoraan tätä päivää. Elokuva kuvaa terävästi modernin yhteiskunnan nuoriin pareihin kohdistamia odotuksia, lapsen saamiseen liittyviä paineita ja pelon ja vieraantumisen tunteita raskauden aiheuttamien ruumiillisten muutosten myötä.

Rosemaryn painajainen on yksi niistä elokuvista jotka mainitaan kun listataan amerikkalaisen kauhuelokuvan ”kultakauden” (Hitchcockin *Psykost*a 1980-luvun puoliväliin) merkittävimpiä teoksia (Grant & Sharrett 2004). 2000-luvun alun keskustelua amerikkalaisista kauhuelokuvista luonnehtiikin taaksepäin katseleminen. 2000-luvun alun angloamerikkalaista kauhukulttuuria edustavat vanhojen kauhuelokuvien uusintafilmaisoinnit, tutkimuskirjallisuuden uusintapainokset ja kauhuelokuvan historian antologiat. Vaikka myös uutta kauhuelokuvaa käsittelevää tieto- ja tutkimuskirjallisuutta ilmestyy jatkuvasti (esim. Hantke 2010; Cherry 2009; Hills 2005), analyysiesimerkit poimitaan näihinkin usein 1970–1980-luvuilla ilmestyneistä elokuvista.

1990-luvun kauhuelokuvan konventioita ironisoineiden *Scream*- ja *Tiedän mitä teit viime kesänä* -sarjojen myötä amerikkalainen kauhu-elokuva näyttää genrekategoriana palanneen nuorison kesäviihteeksi ja marginaaliyleisöjen harrastusalueeksi. Brittiläinen fanitutkija Matt Hills (2005) onkin lähestynyt kauhuelokuvan kuluttamista nimenomaan fanikulttuurisena käytäntönä. Hillsin mukaan kauhu toimii

¹ Poikkeuksena toimiva Ottolapsi (*Orphan*, USA 2009) vahvistaa ajatusta siinä mielessä, että elokuvan lapsidemoni ei ole vanhempien oma jälkeläinen vaan adoptiolapsi.

2000-luvun nuorisotalokulttuureissa triviätiedon ja kulttuurisen pääoman kartuttamisen alueena pikemmin kuin pelon kohteena.

Kauhututkimuksen perusväittämiin kuuluu, että kauhuelokuvat käsittelevät oman syntyajankohtansa yhteiskunnallisia pelkoja ja jännitteitä. Robin Woodin tulkinnan mukaan esimerkiksi George A. Romeron *Night of the Living Dead* (USA, 1968) käsittelee tulenarkaa kysymystä kansalaisoikeuksista, *Dawn of the Dead* (USA, 1978) kulutusyhteiskunnan kasvua ja *Day of the Dead* (USA, 1985) puolestaan feministisen liikkeen kriisiyttämää maskuliinisuutta. Romeron elokuvista 2000-luvulla tehdyt uudelleenfilmatisoinnit *Land of the Dead* (USA, 2005), *Diary of the Dead* (USA, 2007) ja *Survival of the Dead* (USA, 2009) tuntuvat kuitenkin heijastavan enemmän elokuvateollisuuden ahneuteen perustuvaa voiton maksimoimisen logiikkaa kuin ajankohtaisia pelkoja ja ahdistuksen aiheita. Amerikkalaisen kauhuelokuvan onkin 2000-luvulla väitetty menettäneen kykynsä uudistua ja osua olemassa oleviin kulttuurisiin pelkoihin (Hantke 2010; Grant & Sharrett 2004).

1970–1980-lukujen suosittujen kauhuelokuvien teemoina toistuivat ydinperheeseen kiinnittyvät jännitteet, perheväkivalta (*Hohto*, *The Shining*, USA 1980), luokkaerot ja työttömyys (*Teksasin moottorisahamurhat*, *The Texas Chainsaw Massacre* USA, 1974) ja urbaanin keskiluokan heitteille jätetyt nuoret (*Painajainen Elm Streetillä*, *A Nightmare on Elm Street*, USA 1984) (Cherry 2000, 170). Kauhututkimuksessa ahkerasti keskusteltuja teemoja ovat olleet etnisyyteen, sukupuoliin ja seksuaalisuuteen liittyvät normipaineet ja etenkin naiseen ja naiseuteen liitetyt pelot. (Halberstam 1995; Creed 1993; ks. myös Salminen 1994.)

Rosemaryn painajaisesta kirjoittaneen Lucy Fisherin (1992) mukaan elokuvassa asettuvat törmäyskursseille raskaaksi tulemiseen ja lapsen saamiseen liittyvät modernit ja muinaiset, tieteelliset ja mystiset sekä realistiset ja yliluonnolliset käsitykset ja uskomukset. Fisher tulkitsee elokuvan demoni-vauvan kuvastavan äidin ristiriitaisia tunteita vastasyntyntä lasta kohtaan: ensi katsomalta kapalosta kurkistaa vieras olento, johon kohdistuu rakkauden ja vihan tunteita, samanaikaista kiintymystä ja kuvotusta.

1970–1980-lukujen kauhuelokuvissa pikkulapset esitettiin usein demonisina, riivattuina (*Manaja*, *The Exorcist*, USA 1973, *Maissilapset*, *Children of the Corn* 1984, *Poltergeist*, USA 1982) tai jopa uudestisyntyvinä antikristuksina (*Ennustus*, *The Omen* 1976, *Kirous*, *Damien: The Omen II*, USA 1978). 1990–2000-luvuilla demoniset pikkulapset katosivat ja pelon aiheeksi muodostui vanhempien kyky suojella lapsiaan pahan voimia vastaan (*The Ring*, USA 2002, *The Hills Have Eyes*, USA 2006, *Mirrors*, USA 2008).

Demonisen lapsen katoaminen amerikkalaisen kauhuelokuvien kuvastosta osuu samaan ajankohtaan, josta sosiologit puhuvat familistisena käänteenä, perheyhteyttä korostavan ideologian vastaiskuna pitkään vallassa olleelle individualistiselle ajattelulle (Jallinoja 2006).¹ Familismin lisäksi demonilasten katoamista voi Antu Soraista (2007) seuraten tulkita paitsi merkinä nykykulttuurissa vallitsevan lapsikäsitteen muutoksesta myös kulttuurisen liikkumavaran kaventumisesta ja uusien rajojen asettamisesta sille, millaisia asioita fiktion ja fantasian tasolla on mahdollista – tai mahdotonta – kuvitella.

Lars Von Trierin kauhuelokuvaksi luokiteltu *Antichrist* (USA, 2009)

herätti huomiota brutaalin väkivaltaisuutensa ja eksplisiittisten seksikohtaustensa takia. Elokuvan kiinnostavin elementti on kuitenkin elokuvan suhde äidin, isän ja pikkulapsen muodostamaan ydinperheeseen. Elokuvan edustaman familistisen ideologian mukaisesti oman lapsen menetyks on tilanne josta ei ole ulospääsyä. Pelon ytimessä on hyvään vanhemmuuteen liittyvien odotusten aiheuttama syyllisyys. Elokuvan avainkohtauksessa miehelle valkenee, että nainen oli äitinä piittaamaton ja puki lapselle kengät väärin jalkoihin niin, että lapsen jalkojen luut vioittuivat. Epäily äidin syyllisyydestä laukaisee miehesä väkivaltareaktion joka osoittaa, että hyvän äitiyden velvollisuus on erityisalue, jonka kohdalla naiseen kohdistuvan väkivallan historiallista ketjua ei modernikaan mies pysty katkaisemaan.

Lähikuvan Kauhu ja pelot -teemanumerossa pureudutaan kauhugenreen pari- ja perhesuhteiden näkökulmasta. Outi Hakola käsittelee artikkelissaan etenkin nuorison keskuudessa suosittuja vampyyrisarjoja ja -elokuvia. Vampyyritarinoiden uusissa tulkinnoissa vampyyrit kuvataan sympaattisina, samastuttavina ja elämäntilanteissaan traagisina sankarihahmoina. Vampyyrien elämäntapaa havainnoidaan sarjoissa paitsi katsojan suoran samastumisen myös rakastuneen naisen katseen kautta. Hakolan mukaan tarinat toimisivat ilman vampyyrihahmojakin, mutta juuri vampyyrit luovat hahmojen välille kielletyn rakkauden ja viktoriaanisen seksuaalimoraalin synnyttämän jännitteen. Nuorten naisten kulttuurisen aseman muutos näkyy uusissa vampyyritarinoissa naisahmojen itsenäisyytenä ja seksuaalisena aktiivisuutena mutta myös perinteisten perhearvojen – ja heteroseksuaalisen romanssin – korostumisena.

Kimmo Ahosen artikkelin aiheena on patoamispolitiikka 1950-luvun amerikkalaisissa tieteiskauhuelokuvissa. Ahosen analyysissä mccarthyismin taistelutantereena toimi suurvaltojen välisen vastakkainasettelun ohella ydinperhe ja sen yhtenäisyys sekä seksuaalisen halun rajaaminen ainoastaan heteroparisuhteeseen kuuluvaksi.

Jessica Möter tarttuu katsauksessaan kauhuelokuvan italoklassikkoon, Dario Argentin *Suspiria*-elokuvaan (1970). Elokuva tunnetaan verentäyteisestä värimaailmastaan ja satusymboliikastaan, mutta *Suspiria* herättää myös monia naiseuden ja erityisesti äitiyden esittämiseen liittyviä kysymyksiä. Tuomas Hovi käsittelee katsauksessaan vampyyritarinoiden ja etenkin Dracula-elokuvien synnyttämää kauhukulttuurin muotoa, kauhaturismia. Teemakokonaisuuden päättää Antti Alasen arvio Henry Baconin kauhuelokuvaakin sivuavasta kirjasta *Väkivallan lumo* (2010).

Tietoa tämän vuoden muista numeroista ja Lähikuvan tulevista teemoista löytyy Lähikuvan uudistuneilta verkkosivuilta osoitteesta www.lahikuva.org.

Tampereella aprillipäivänä 1.4.2011.

Laura Saarenmaa

Kirjallisuus

Cherry, Brigid (2000) *Horror. Routledge Film Guidebooks*. London: Routledge

Creed, Barbara (1993) *The Monstrous-Feminine. Film, Feminism, Psychoanalysis*. London: Routledge.

Fisher, Lucy (1992) Birth Traumas: Parturition and Horror in Rosemary's Baby. *Cinema Journal* 31:3, 3–18.

Grant, Barry Keith & Sharrett, Christopher (2004) *Planks of Reason. Essays on the Horror Film. Revised Edition*. Lanham: Scarecrow Press.

Halberstam, Judith (1995) *Skin Shows: Gothic Horror and the Technology of Monsters*. Durham: Duke University Press.

Hantke, Steffen (2010) *American Horror Film. The Genre at the Turn of the Millenium*. Jackson: University Press of Mississippi.

Hills, Matt (2005) *The Pleasures of Horror*. London: Continuum.

Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku*. Helsinki: Gaudeamus.

Salminen, Kari (1994) Kuinka muukalaisia luetaan. Genre, speaktaakkeli ja ktooninen kauhu Alien-elokuvissa. *Lähikuva* 2/1994, 22–38.

Sorainen, Antu (2007) Turmeltuuko suomalainen lapsi? Pornografia, pedofilia ja pe-lottamisen taide. Teoksessa Harri Kalha (toim.) *Pornoakatemia!* Turku: Eetos, 198–229.